

Hallituksen esitys 7/2016 vp tuomioistuinlaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi
Perustuslakivaliokunnalle

Esitän lausuntonani kunnioittavasti seuraavan.

Pidän käsillä olevan hallituksen esityksen tavoitetta tuomioistuinten riippumattomuuden vahvistamisesta perusteltuna ja tärkeänä lähtökohtana tuomioistuinlainsäädännön uudistukselle, onhan riippumattomuuden turvaamisessa kyse keskeisten perustuslaissa turvattujen oikeuksien toteuttamisesta kansalaisissa luottamusta herättävällä tavalla. Tuomioistuimen riippumattomuus on riippumattomuutta lainsäätäjistä, toimeenpanovallasta ja asianosaisista. Tuomioistuinten riippumattomuutta ja puolueettomuutta edellyttävät myös useat Suomea sitovat kansainväliset sopimukset, kuten Euroopan ihmisoikeussopimus, jonka sopimusmääräysten tulkintaa on konkretisoinut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö.

Keskityn seuraavassa arvioimaan hallituksen esitystä työtuomioistuimen toiminnan ja erityisesti vallitsevan intressijäsensääntelyn kannalta. Työtuomioistuimen toimivallasta säädetään erikseen työtuomioistuimesta annetusta laissa, eikä tähän sääntelyyn esitetä muutoksia käsillä olevassa esityksessä. Työtuomioistuimen toimivalta on kuitenkin otettava huomioon punnittaessa intressijäsenten tarvetta ja tällaisten jäsenten määrää tuomioistuimen ratkaisutoiminnassa perustuslain 21.1 §:n momentin edellyttämän riippumattomuuden toteutumisen kannalta.

Työtuomioistuimen tehtävät on määritetty työtuomioistuimesta annetussa laissa, jonka 1 § koskee tuomioistuimen toimivaltaa. Työtuomioistuin käsittelee tyypillisesti työ- ja virkaehtosopimusten tulkintaa koskevia asioita tai rikkomusasioita, joissa jutun osapuolet ovat työ- tai virkaehtosopimukseen osallisia. Lisäksi työtuomioistuin käsittelee ja ratkaisee työehtosopimusten yleissitovuutta koskevat valitukset sekä työneuvostosta ja eräistä työsuojelun poikkeusluvista annetun lain tarkoittamat valitukset työneuvoston oikaisuvaatimukseen antamasta päätöksestä. Edelleen työtuomioistuimen tehtäviin kuuluu muun muassa työtuomioistuimesta annetun lain 39.1 §:n mukaan lausunnon antaminen yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä asiassa, jonka ratkaiseminen edellyttää erityistä työehto- tai virkaehtosopimusolojen tuntemusta. Tällaiset lausuntoasiat voivat liittyä myös esimerkiksi sellaisen

järjestäytymättömän työntekijän asemaan, johon työehtosopimusta sovelletaan työehtosopimuslain 4.2 §:n nojalla.

Työtuomioistuimella on merkittävä tehtävä koko työ- ja virkaehtosopimusjärjestelmän toimivuuden ja työ- ja virkaehtosopimuksia koskevan lainsäädännön tulkinnan kannalta. Ratkaistaessa työ- ja virkaehtosopimusmääräysten tulkintaa liikutaan työoikeudellisen sääntelyn ja työsuhteen vähimmäisehtojen määrittämisen ydinalueella. Kaikissa työtuomioistuimen käsittelemissä asiaryhmissä korostuu laaja-alainen työoikeudellisen erityisasiantuntemuksen tarve. Pelkkä laintuntemus ei kuitenkaan ole riittävää. Tarvitaan syvällistä ja riittävän laaja-alaista työmarkkinajärjestelmän sekä kollektiivisen neuvottelu- ja sopimustoiminnan tuntemista. Juuri intressijäsenet, jotka työtuomioistuimessa toimivat tuomarin vastuulla, tuovat tuomioistuimen päätöksentekoon laajan työmarkkinakentän ja kollektiivisen neuvottelu- ja sopimustoiminnan asiantuntemuksen.

Työtuomioistuimen tavallisessa ratkaisukokoonpanossa ovat mukana puheenjohtaja ja viisi jäsentä siten, että puheenjohtajan lisäksi yksi jäsenistä ei edusta työntekijä- eikä työnantajaetuja ja neljästä muusta jäsenestä kaksi on työnantajapuolen ja kaksi työntekijäpuolen esityksistä nimitettyjä intressijäseniä. Intressijäsenet muodostavat näin ollen kokoonpanon enemmistön. Tähän kokoonpanoon on tiettyjä poikkeuksia, joista työtuomioistuimesta annetun lain 8 §:ssä säädetään erikseen. Työtuomioistuin on päätösvaltainen valitusasioissa, kun siinä on presidentti tai työtuomioistuinneuvos puheenjohtajana ja kaksi niin sanottua puolueetonta jäsentä sekä yksi jäsen työnantaja- ja työntekijäpuolelta. Työtuomioistuimessa on vain puheenjohtaja valmistelussa ja ratkaistaessa asia tuomiolla suullisessa valmistelussa. Katselmuksen voi suorittaa puheenjohtaja ja kaksi jäsentä, joista asian laadun mukaan toinen on yksityiseltä tai julkiselta työnantajapuolelta ja toinen vastaavasti työntekijä- tai virkamiespuolelta. Työtuomioistuin on päätösvaltainen ratkaisemaan väitteen tuomarin esteellisyydestä, kun siinä on puheenjohtaja ja kaksi jäsentä, joista toinen on työnantajapuolelta ja toinen työntekijä- tai virkamiespuolelta. Tässä ratkaisukokoonpanossa intressijäsenet muodostavat siten enemmistön.

Silloin kun lainkäytön yhdenmukaisuus, asiassa annettavan ratkaisun laaja merkitys tai muu tärkeä syy vaatii, asian käsittelyyn työtuomioistuimessa osallistuvat molemmat puheenjohtajat ja kaikki varsinaiset jäsenet. Työtuomioistuimessa on päätoimisina puheenjohtajina presidentti ja työtuomioistuinneuvos sekä sivutoimisina neljätoista jäsentä, joista kaksi on niin sanottuja puolueettomia jäseniä. Siten intressijäsenet muodostavat sanotun ratkaisukokoonpanon enemmistön.

Työtuomioistuimen ratkaisukokoonpano on muodostunut intressiedustukseltaan vahvaksi, koska sen toimivalta on keskittynyt työ- ja virkaehtosopimusten osapuolten välisiin asioihin. Eräänlaisen ”sopimustuomioistuimen” asema on siten toiminut intressiedustuksen perustana. Tuomioistuimen ratkaisukokoonpano heijastaa tätä lähtökohtaa myös käsiteltäessä tiettyjä muita kuin kollektiivisopimuksen osapuolten välisiä asioita.

Se, että intressijäseniä on työtuomioistuimen tavallisessa ratkaisukokoonpanossa neljä, mahdollistaa asiantuntemukseltaan laaja-alaisen ja monitahoisen tarkastelun asettamisen tuomioistuimen päätöksenteon pohjaksi. Nykyistä järjestelmää

arvioitaessa on myös otettava huomioon asiointi muualla. Muissakin Pohjoismaissa työtuomioistuimissa käytetään intressijäsenkokoonpanoja, joissa intressijäsenet ovat enemmistönä. Intressijäsenten määrän supistamista esimerkiksi neljästä kahteen tavallisessa ratkaisukokoonpanossa ei näin ollen voida pitää perusteltuna.

Haluaisin lopuksi tuoda esille työtuomioistuimen resurssitarpeet. Kyseessä on erityistuomioistuin, joka on henkilöstömäärältään vähäinen. Kuitenkin työtuomioistuimen työmäärä tulee kasvamaan tulevaisuudessa selvästi ainakin, mikäli niin sanottuun kiky-ratkaisuun liittyvä työtuomioistuimen tehtävien lisäys toteutuu. Olisikin tärkeää varmistaa, että työtuomioistuin myös henkilöstömääränsä puolesta pystyy hoitamaan sille annetut tehtävät. Sen vuoksi esitän harkittavaksi, että ehdotetussa laissa säädettäisiin mahdollisuudesta ottaa tarvittaessa myös yhtä useampi asessori työtuomioistuimen palvelukseen tuomioistuinlakiehdotuksen 6 luvun 2.1 §:ssä esitetyn yhden asessorin sijaan.

Helsingissä 18. huhtikuuta 2016

Ulla Liukkunen

Työoikeuden ja kansainvälisen
yksityisoikeuden professori
Helsingin yliopisto